

Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). Вип. 11 (174). – Луганськ: Видавництво державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – 2009 – 327 с. (С.266-272)

УДК 78.067.26:37.132.035.91

Н.В. Сулаєва

МІСЦЕ АВТЕНТИЧНИХ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ У ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Національна культура кожного народу унікальна і неповторна. Світогляд, життєвий устрій, норми поведінки, мистецтво та народні ремесла формувалися тисячоліттями. Неприродне та невластиве духовному світу народу відсіювалося та забувалося, залишалося лише високохудожнє та високодуховне. В українській музичній спадщині до наших днів збереглися зразки пісенних надбань, які не повинні стати «мертвим мистецтвом» та розгубитися серед масової культури. Автентичні твори одного з найпісенніших народів світу повинні зайняти почесне місце у житті сучасної молоді людини. У зв'язку з цим метою статті є висвітлення деяких аспектів естетичного виховання майбутніх педагогів на основі використання автентичних музичних творів українського народу (на прикладі Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка).

Загально-теоретичні проблеми культурного розвитку людини та його естетичної складової висвітлюються в працях Б. Ананьєва, Л. Виготського, О. Бондаренко, І. Зязюна, О. Леонтєва, В. Сластьоніна, М. Кагана, А. Канарського, Л., Левчук, Л. Сохань тощо.

Питання, пов'язані з уточненням сутності естетичного виховання та його впливу на формування особистості досліджували видатні педагоги та мистецтвознавці В. Верховинець, А. Дрьомов, М. Лейзеров, М. Лещенко, Ю. Лукін, Л. Масол, М. Овсянников, Б. Неменський, О. Отич, Л. Столович, С. Уланова, Г. Шевченко, Н. Яструбова.

Особливу цінність у царині естетичного виховання молоді на основі мистецьких надбань українського народу становить спадщина видатного вітчизняного педагога, етнографа, диригента і композитора, внесок якого у розвиток національної культури і педагогічної науки важко переоцінити – Василя Миколайовича Верховинця (1880-1938). «...новаторські теоретичні здобутки та практичні надбання митця мали метою формування національної культури молоді: передачу їй багатой духовної спадщини і соціально-історичного досвіду українського народу, виховання національної свідомості, гідності, громадянськості, патріотизму, рис національного характеру» [1, с.38].

Знаковим є те, що власну педагогічну систему засобів формування національної культури молоді В.М. Верховинець реалізовував у тридцять років зі студентами Полтавського інституту народної освіти. У ході викладання лекцій та практичних занять з теорії музики, методики музичного виховання, мистецтвознавства (співу й музики), дитячих ігор, диригування, постановки голосу, сольфеджіо та гри на музичних інструментах, у роботі зі студентським хором педагог «завжди використовував досліджений фольклорний матеріал як навчальний, ілюстративний і виконавський» [2, с.7]. Справу митця продовжував композитор, фольклорист, етнограф, диригент, педагог, заслужений працівник культури України, завідувач кафедри музики і співів Полтавського педагогічного інституту імені В.Г. Короленка у 1958-1966 роки М.А. Фісун [3, с.6]..

Ідею неоціненного впливу народного мистецтва на формування майбутнього педагога підтримує та втілює у життя заслужений працівник культури України, заслужений діяч мистецтв України, професор, завідувач кафедри музики у 1982 -2004 роки Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка Г.С. Левченко. Митець глибоко переконаний, що «незважаючи на значні прогалини в естетичному вихованні сучасної молоді, більша частина юних українців спроможна оцінити народну пісню в усій її величі» [4, с.15].

Саме Г.С. Левченком створено наприкінці сімдесятих років хорову капелу, а далі підкінець вісімдесятих – український народний хор «Калина» Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, де здійснюється естетичне виховання майбутніх учителів на основі найкращих зразків музичної спадщини українців. Репертуар вибудовується з орієнтуванням на місцеві фольклорні традиції та на використання народних пісень, характерних для центральної частини України. Колектив виконує твори, записані в Гадяцькому, Зінківському, Пирятинському, Решетилівському, Кобеляцькому, Ново-Санжарському та інших районах Полтавщини.

Уведення автентичних творів у репертуар українського народного хору Г.С. Левченко здійснює невимушено та дохідливо. Сучасна молодь безболісно сприймає твори в обробці керівника, оскільки у них відчувається «глибоке проникнення у зміст пісенних текстів, переосмислення й переоцінка традиційних моральних пріоритетів, прагнення поєднати сучасні пісенні тенденції з давніми народними традиціями» [5, с.12].

Власні доробки керівник щедро «дарує» учасникам хору, адже окрім виконання творів вони мають можливість скористатися обробками Г.С. Левченка у майбутній професійній діяльності. Оригінальні твори митця, обробки фольклорних пісенних зразків та авторські композиції на їх основі увійшли до чисельних видань Г.С. Левченка. Зокрема, збірник «Червона калина – полтавська земля» містить твори «Виряджала мати сина у солдати», фольклорна основа якого власноруч записана автором у селі Сарі Гадяцького району Полтавської області, «Ой дуб на березу», обробка родинно-побутової пісні записаної Г.С. Левченком у Зінківському районі, тематичний цикл «Весілля», який складається із трьох пісень «Гільце», «Ой у лузі зозуля кувала» та «Весілля». Цікавим поєднанням народних перлин відзначається «Українська фантазія», яка містить близько десяти фрагментів відомих пісень українського народу.

Важливим досягненням митця стало створення у 2008 році «Української симфонії», в основу якої покладено одну з унікальних народних перлин записаних Г.С. Левченком на Пирятинщині «Ой давно, давно в матінки була». Гармонізація та поєднання автентичного твору з фортепіанною музикою не зашкодило митцеві зберегти «первинний задум, не втративши при цьому ознак народності» [4,с. 14]. Підкреслюючи важливість естетичного виховання майбутніх педагогів засобами української пісні, Г.С. Левченко зазначає, що лише «духовно багата людина може цінувати та зберігати народне мистецтво, культуру свого народу» [4, с.16].

Саме формуванню культурноосвіченої, високоморальної особистості присвячено робота з естетичного виховання студентів у Полтавському державному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка. Вона спрямована на заповнення прогалин у вихованні молодого покоління, які ми спостерігаємо впродовж десятків років. Враховуючи, що однією з основних причин недостатнього рівня вихованості молоді є порушення вироблених тисячоліттями традицій народу, педагогічний колектив підтримує заходи, спрямовані на виховання інтересу, поваги та любові до національних надбань українців, зокрема фольклору.

Завдяки тому, що останнім часом спостерігається підйом національної свідомості та посилення інтересу до народної творчості, все більша кількість студентів обирають для позанавчальної діяльності художні колективи народного спрямування. Окрім вищезгаданого хору «Калина», який, до речі, визнаний не лише на теренах України (гастролі в містах Дрогобич, Житомир, Кам'янець-Подільський, Київ, Комсомольськ, Кременчук, Луцьк, Сімферополь, Суми, Тернопіль), але й за її межами (Австрія, Бельгія, Болгарія, Голландія, Італія, Німеччина, Швейцарія, Польща, Туреччина, Франція), в ПДПУ імені В.Г. Короленка діють понад тридцять колективів художньої самодіяльності, переважна більшість з яких народного спрямування, чи мають в репертуарі народні пісні.

Уже більше п'яти років на факультеті філології та журналістики існує фольклорний ансамбль «Жива вода», засновниками і незмінними керівниками якого є заслужений артист України П. Бакланов та Л. Бакланова.

У репертуарі колективу сконцентровано найкращі зразки фольклорної спадщини українців різних регіонів – Полтавщини, Слобожанщини, Житомирщини, Чернігівщини, Київщини, Рівненщини, Черкащини, Сумщини, зокрема «Птичка-невеличка», «Ой летіло помело», «Ой ходила дівчина», «Скриплять мої ворітечка», «За городом кози пасла», «Пливе сонце над Оріллю», «Стріла», «Северин», «Ой, чого ти почорніло, зеленє поле?».

Високий професіоналізм учасників колективу «Жива вода» сприяє створенню естетичного поля різноманітних виховних заходів на факультеті та в університеті. У 2008-2009 навчальному році на цьому ж факультеті створено фольклорний гурт «Стри Божі внуці», репертуар яких складається виключно зі старовинних українських народних пісень.

Майбутні педагоги мають змогу долучитися до народно-пісенної спадщини рідного краю й шляхом участі в українському народному чоловічому вокальному ансамблі «Чебрець» історичного факультету (керівник Леонід Співак).

У діяльності колективу виділяється два основні напрями роботи: естетичне виховання майбутніх учителів історії, права, географії на основі традицій української народної культури та творче самовдосконалення учасників ансамблю. Із метою реалізації даних напрямів «Чебрець» проводить широку концертну діяльність в ПДПУ імені В.Г. Короленка та інших навчальних закладах міста й області, виконуючи українські народні пісні типу «Їхав козак з України», «Гоп, мої гречаники», та обробки М. Леонтовича «Гаю, гаю, зелен розмаю», І. Сльоти «Якби мені сивий кінь» тощо. Учасники ансамблю плідно співпрацюють з місцевими композиторами та творчими колективами Полтавщини.

Духовні та мистецькі традиції університету продовжуються і в концертній діяльності камерного хору імені П. Лиманського психолого-

педагогічного факультету. Колектив має двадцятип'ятирічну історію і носить ім'я першого керівника хорової капели, відомого українського хормейстера і диригента, науковця і громадського діяча, заслуженого працівника культури України, доцента кафедри музики ПДПУ імені В.Г. Короленка П.Т. Лиманського (1951-2001рр.), який розумівся та високо цінував пісенне надбання українського народу та прищеплював цю любов студентам.

Камерний хор є дипломантом IV Міжнародного фестивалю-конкурсу «Ялта-Вікторія – 2003» та лауреатом III премії у номінації «Камерні хори» на IX Міжнародному фестивалі хорової музики у м. Одесі.

Пропагуючи академічний спів, учасники колективу під керівництвом старшого викладача кафедри музики С.М. Жмайла знайомлять студентів педагогічного університету з обробками українських народних пісень М. Колеси, М. Леонтовича, С. Людкевича, К. Стеценка. Останні виступи хору на конкурсі-фестивалі «Студентська весна» захопили слухача професійним виконанням українських народних пісень «Думи мої» (обробка Є. Козака) та «За городом качки пливуть» (обробка М. Леонтовича).

Хори, ансамблі, фольклорні колективи Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, у репертуарі яких є народні пісні у значній мірі заповнюють прогалини в знаннях студентами народних пісень. Учасники таких колективів на новому рівні пізнають народну культуру, проявляють інтерес і самостійність у вивченні фольклору.

Важливою складовою естетичного виховання майбутніх педагогів є проведення різноманітних виховних заходів на факультетах та в університеті. Одним із найяскравіших дійств, наприклад, на психолого-педагогічному факультеті, є «Народний календар». Під керівництвом досвідченого фахівця з тридцятирічним стажем, старшого викладача кафедри музики, заступника декана з виховної роботи психолого-педагогічного факультету, В.В. Підгорної студенти різних спеціальностей: психологія, соціальна педагогіка, дефектологія, логопедія, дошкільне виховання, початкове навчання, культурологія, музика, хореографія, образотворче мистецтво із

захопленням відтворюють календарно-обрядові дійства українського народу. При цьому вони використовують фольклорні матеріали зі збірників Г.С. Левченка, напрацювань Н.Ю. Дем'янка, В.С. Ірклієнко, Н.І. Євстігнеєвої, П.Т. Лиманського. Особливу цінність для майбутніх учителів музики складають власноруч записані українські народні веснянки, колядки, щедрівки, купальські, петрівчані та інші пісні, які вони віднайшли під час етнографічної практики.

Досвід роботи дає змогу стверджувати про доцільність вивчення автентичних творів не лише в процесі участі в колективах художньої самодіяльності, а й у ході навчальних занять.

Значним здобутком університету є перший ґрунтовний аналіз діяльності В.М. Верховинця, здійснений доцентом кафедри музики Н.Ю. Дем'янка. Захист кандидатської дисертації з вищезгаданої теми дає змогу науковцю бути консультантом і громадським директором музею теоретика та практика естетичного виховання молоді засобами народної музики В.М. Верховинця. Дана діяльність викладача сприяє залученню майбутніх учителів до здійснення наукових досліджень українського фольклору в наукових працях митця, формує у студентів навички практичного втілення педагогічної спадщини В.М. Верховинця у навчальний та виховний процес.

Розробка проблеми формування національної культури молоді засобами народних свят та обрядів доцента В.С. Ірклієнко дозволяє використовувати музичні шедеври, в яких у художньо досконалій формі втілені морально-етичні ідеали українського народу щодо взаємин між дорослими і дітьми, створення сім'ї, поваги і любові до рідного краю тощо. Теоретико-методичне обґрунтування даного підходу висвітлено у публікаціях дослідниці: «Народні свята України», «Український вертеп: історіографія і перспективи практичного впровадження», «Значення етнографічної підготовки у професійному становленні педагога», які стають у нагоді студентам у процесі підготовки до практичних занять з різних навчальних дисциплін, у ході участі в мистецьких заходах, у майбутньому – у професійній педагогічній діяльності.

Наукові доробки професорсько-викладацького складу університету широко використовуються у процесі викладання різних навчальних дисциплін: сольфеджіо, гармонії, історії української музики, фольклору України, диригування, постановки голосу, практикуму зі шкільного репертуару, хорового класу тощо.

Доцільність уведення кращих зразків фольклору українського народу у навчально-виховний процес Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка сприяє професійному зростанню майбутніх учителів, про що свідчить педагогічна діяльність випускників університету, які створюють фольклорні дитячі колективи, беруть участь в самодіяльності, є активними пропагувальниками культури українського народу.

Ознайомлення студентів із автентичними творами, як невід'ємної складової народної культури має важливе пізнавальне, практичне і виховне значення, поступово готує до сприймання прекрасного в мистецтві, в житті, формує почуття ритму і гармонії. Українська автентична пісня дає змогу студентам глибше пізнати духовну культуру народу, традиції, риси характеру, моральні ідеали, пов'язані з любов'ю до рідної землі, Батьківщини.

Література

1. **Дем'янюк Н.** Засоби формування національної культури молоді у діяльності і спадщині В.М. Верховинця // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – 1999. – №1.
2. **Бойко А.М., Дем'янюк Н.** Система педагогічної діяльності В.М. Верховинця // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного інституту імені В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – 1999. – №1.
3. **Буць Н.М.** хорове мистецтво в Полтавському педагогічному університеті // Імідж сучасного педагога. – Полтава, 2006. – №2.
4. **Левченко Г.С.** Спогади, роздуми, погляди, поради. Художньо-методичні нариси. – Полтава, 2007.
5. **Гнатюк Л.А.** Майстер

пісенного дива / Левченко Г.С. Червона калина – полтавська земля: Збірник творів з репертуару Українського народного хору «Калина». – Полтава, 2000.

6. **Балл Г.О.** Духовність професіонала і педагогічне сприяння її становленню: орієнтири психологічного аналізу // Професійна освіта: педагогіка і психологія: Україно-польський журнал / За редакцією І. Зязюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш. – Київ; Ченстохова, 2000. – Випуск II.

7. **Ващенко Г.** Виховний ідеал. – Полтава: Ред. газ. «Полтавський вісник», 1994. **Зязюн І.А., Сагач Г.М.** Краса педагогічної дії: Навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997.

8. **Осипець Р.О.** Виховання національної самосвідомості майбутніх учителів музики в процесі опанування українською народно-пісенною культурою: Дис... канд. пед. наук:13.00.07 / Інститут проблем виховання АПН України. – Київ, 2000. 9. **Отич О.М.** Творча лабораторія професора Г.С. Левченка // Теорія і практика сучасного естетичного виховання у контексті педагогічної спадщини Василя Сухомлинського: Збірник наукових праць. – Полтава, 1998.

The article is devoted to a problem of using authentic Ukrainian folk songs in forming of mentality of young person. Some aspects of aesthetical education of future teacher on the example of activity of art groups of Poltava state teachers training university named after Vladimir Korolenko are lined up.